

Publicatie Reformatorisch Dagblad 2 Februari 2017

J. M. Vermeulen schrijft biografie over ds. L. Boone

02-02-2017

Het allerlaatste boek van J. M. Vermeulen, een biografie over ds. L. Boone, leest als een spannend verhaal. Tenminste, tot hoofdstuk 8. Daar wordt de toon ernstig, verontwaardigd zelfs. „Want rond de Vereniging van 1907 is ds. Boone ernstig onrecht aangedaan.”

Het verhaal gaat eerst over Zeeuwen die armoede leden en met kruiwagens sjouwden, over de gloed van het smidsevuur, schorren en oesters, armenhuisjes en krotwoninkjes en sjokkende paarden voor krakende karren.

Te midden van dit tafereel van armoede en ontbering, losse en vaste arbeiders die op klompen liepen en lange dagen werkten voor kwartjes en dubbeltjes, leefde Laurus Boone zijn goddeloze leven, verloren in de zonde en zonder God in de wereld. Hij liep van de kermis naar de herberg, deed aan God noch gebod, en toch lag hij weleens te bidden en te schreien in het bos of onder aan de dijk: „Heere, bekeer mij toch.”

Boone zocht God en zag uit naar vrede voor zijn ziel, kwam er bijna mee in de wanhoop, totdat hij een hand zag die „over hem was uitgestrekt” en hij een stem hoorde „die van vrede en verzoening sprak.” Boone werd „vrij verklaard in de tweede Persoon” en „door de derde Persoon verzekerd van zijn aandeel aan God.”

De jonge Boone ging onder veel strijd hier en daar in de dorpen op Zuid-Beveland „een woord ter stichting” spreken. Hij werd oefenaar in Borssele en vond met de gemeente aansluiting bij de ledeboerianen. Boone was hard op weg om dominee te worden, op grond van artikel 8 van de Dordtse Kerkorde, op basis van „singuliere gaven, Godzaligheid, ootmoedigheid, zedigheid, goed verstand en gaven van welsprekendheid.”

Van Borssele leidde de weg naar Krabbendijke, van Krabbendijke naar Terneuzen en vandaar

naar Sint Philipsland. Daar stierf Boone op donderdag 25 april 1935. Hij ligt begraven op de Oude Begraafplaats aan de Oostdijk.

Een wonder Gods

Vermeulen heeft al zo'n veertig boeken op zijn naam staan: dagboeken, prekenboeken en meditatatieboeken, en boeken over de kleine kerkgeschiedenis, de meeste over oud gereformeerde voorgangers en hun kerkelijke kringen. Maar een boek over Boone zag hij vele jaren niet zitten. „Ondanks het feit dat Boone meer dan 47 jaar trouw het Woord had bediend, ontbraken er te veel gegevens voor een goed doorlopend levensverhaal. Ook Boones autobiografie "De leiding des Heeren" vulde die leemtes niet op."

Uit achting en sympathie voor de persoon van ds. Boone begon Vermeulen enkele jaren geleden toch aan een artikelenreeks over hem in het landelijke Kerkblad van de Oud Gereformeerde Gemeenten in Nederland. Onbekende informatie uit stambomen en familiealbums, digitale krantenbanken en oude archieven zorgde er uiteindelijk voor dat vele deuren opengingen. Zo kwam het boek over Boone er toch: "Herder in de noodkerk" (uitg. Tekstservice, Meteren, 384 blz.; € 29,50).

In dat boek beschrijft Vermeulen Boones leven. Boone noemde zelf zijn levensverhaal „een wonder Gods, bewezen aan een arm en doemschuldig zondaar", en over wat de Heere had gedaan „aan een nietig stof, om hem te trekken uit de duisternis tot Zijn Goddelijk licht, tot roem van Zijn grote Naam."

Ongepubliceerde notulen

In hoofdstuk 8 gaat het opeens ruim veertig bladzijden lang over de Vereniging van 1907 (waarbij door het samengaan van Kruisgemeenten en het grootste deel van ledeboeriaanse gemeenten de Gereformeerde Gemeenten ontstonden). „Ik verkeerde in de veronderstelling dat over de Vereniging en de plaats die ds. Boone daarin had alles al bekend zou zijn. Daar is al zo veel over geschreven. Ik dacht dat daarom in een enkele alinea af te doen. Ongepubliceerde notulen van de deputatenvergadering van 25 juli 1907 en in die van de ledeboeriaanse classis Zuid-Holland van ds. N. H. Beversluis wierpen echter een heel ander licht op een aantal aspecten van de Vereniging dan tot nu toe altijd werd verondersteld. Het bestaande beeld vroeg dringend om correctie. En zo veranderde mijn biografische verhaal over Boone opeens in een meer zakelijk kerkhistorisch feitenrelaas over de Vereniging van 1907, met als slot een beoordeling door kerkrechtsspecialist dr. D. de Vos te Veenwouden."

Geëmotioneerd: „Ik ken geen predikant die in de geschiedschrijving zo'n groot onrecht is aangedaan als ds. Boone. De informatie zoals die aan ons is overgeleverd, geeft een zeer vertekend beeld van de Vereniging en van de plaats die Boone hierbij had. Daarom bespreek ik in een apart hoofdstuk allerlei karikaturen."

Vermeulen stelt: „We weten al decennialang dat ds. Boone niet met de Vereniging wilde meegaan. Er wordt dan gezegd dat dat kwam door achterhaalde bijzaken zoals zijn andere visie op de psalmberijming en andere opvattingen over het ambtsgewaad. Zo staat het in de geschiedenisboeken. Maar het ging Boone om iets heel anders, om het kerkbegrip van de ledeboerianen. De psalmberijming en het ambtsgewaad waren daar slechts een afgeleide van. De Heere had in Nederland maar één kerk gesticht en Hij zou vanwege menselijke goddeloosheid nooit een tweede stichten. Daarom wilde Boone niet meedoen aan het opbouwen van een strak georganiseerd kerkelijk instituut buiten de vaderlandse kerk. Hij wilde geen kerk naast de kerk, want de kerk moest ín de kerk hersteld worden. Een nieuw juridisch instituut was ook Ledeboers bedoeling nooit geweest. In die lijn stond Boone."

Kerken die voorbijgaan

Boone vond dat er schuld lag ten aanzien van de Hervormde Kerk en hield daarom vast aan het begrip "noodkerk". „Kerken die buiten de vaderlandse kerk waren terechtgekomen, waren uit de nood geboren, waren noodkerken –dus kerken die voorbijgaan– en moesten noodkerken blijven, totdat de vaderlandse kerk de goede prediking en belijdenis weer had aangenomen. Omdat

Boone wilde vasthouden aan de tijdelijkheid van de noodkerk, wees hij de Vereniging af. Hij wilde de noodkerk niet omzetten in een blijvend kerkelijk instituut en waarschuwde juist voor „verstand, letter en hoogmoed” en voor „de geest des tijds.”

Het afwijzen van de Vereniging kwam Boone duur te staan, vindt Vermeulen. „Voor ds. G. H. Kersten, de onvermoeibare stuwkracht achter de Vereniging, was ds. Boone de barst in de spiegel. Boone had een deuk geslagen in een prestigeobject. Door die ene dag waarop Boone „nee” zei tegen de Vereniging is meer dan 47 jaar trouwe arbeid in Gods Koninkrijk in de geschiedschrijving afgedaan als zijnde niet meer van belang.

Hij is historisch afgerekend op die ene dag, 10 oktober 1907. Zijn compromisloze „nee” betekende een harde confrontatie met de vele bewonderaars van de Vereniging. Maar Boone heeft recht op een eerlijk verhaal. Hij is uitgemaakt voor „scheurmaker, een dubbelhartige en een onoprechte”, maar hij heeft alleen maar de lijn van Ledeboer willen vasthouden.”

Uiteindelijk raakte Boone in één klap vrienden en broeders kwijt, zegt Vermeulen. „Velen wilden hem niet meer, nooit meer zien. Hij werd bemodderd, maar bleef zelf een gentleman. Het was allemaal vlek op vlek op de preekjas van ds. Boone. Ten langen leste werd hij geschorst, en wel door een kerkverband waartoe hij niet eens behoorde.”

De confrontatie zoeken was, volgens Vermeulen, niets voor ds. Boone. „Hij zocht liever de kerkelijke luwte op en was een meester in het Bijbels incasseren van onrecht en tegenstand. Hij schreef en beoefende: „Een dienstknecht des Heeren moet niet twisten, maar vriendelijk zijn jegens allen.””

2004 en 1948

Vermeulen (zelf behorend tot de oud gereformeerde gemeente in Nederland te Geldermalsen) eindigt zijn boek met een epiloog. Daarin stelt hij dat het begrip ”noodkerk” automatisch betekent dat noodkerkmensen „de aloude Gereformeerde of de Hervormde Kerk als planting Gods zien. Hier ligt de volgende vraag: „Maar welke is dat na 2004? En is er na ”1948” (toen de Oud Gereformeerde Gemeenten in Nederland ontstonden) nog wel een noodkerk? Of is elke afgescheiden kerk een noodkerk? En wanneer is de ”nood” voorbij en wordt de noodkerk opgeheven?””

Vermeulen verwijst hier naar Wilhelmus à Brakel, die in zijn ”Redelijke godsdienst” iedere afscheiding hartgrondig verwerpt: „Het is een schrikkelijke zonde de kerk te verlaten en eene beter te willen oprichten, want de kerk is één, zij is Christus’ lichaam. Van de kerk zich af te scheiden is van Christus’ volk, van Zijn lichaam af te scheiden, zich de Belijdenis van Christus te onttrekken en de gemeenschap der heiligen te verlaten.”

Vijf Boonegemeenten

Er is nog iets anders rond de totstandkoming van de Vereniging waarover Vermeulen struikelde. Er zouden op de dag waarop de Vereniging werd vastgesteld, 9 oktober 1907, vijf gemeenten met een hoog ”Boonegehalte” niet uitgenodigd zijn. Vermeulen: „Er wordt gezegd dat ze niet bij de Vereniging betrokken waren, of dat ze door omstandigheden niemand hadden kunnen zenden, of dat het slechts vrije gemeenten waren. Maar de waarheid is dat ds. Beversluis, die de vergadering voorzat, deze vijf gemeenten het kerkverband heeft uitgewerkt. Het ging om Waddinxveen, Oudewater, IJsselstein, Genemuiden en Zuidwolde. Op vragen naar hun afwezigheid antwoordde Beversluis –die niet met Boone overweg kon– dat daar geen gemeenten meer bestonden, dat men al sinds jaren niets van ze vernomen had en dat met die gemeenten dus ook geen rekening gehouden hoefde te worden. Maar daarmee is die vijf gemeenten groot onrecht aangedaan.”

Laatste boek

De biografie over Laurus Boone is Vermeulen veertigste boek. Het zal ook zijn laatste zijn, al blijft hij wel schrijven voor bedrijven en periodieken. „Dit is het boek dat mij het meest heeft aangegrepen. Het voelt een beetje als mijn hoofdwerk, als mijn magnum opus. Nooit kostte een boek mij zo veel inspanning. Ik ben achter allerlei kerkelijke coulissen terechtgekomen, waar ik

waarschijnlijk nooit had mogen komen. Ik zie het als een grote correctie op de kleine kerkgeschiedenis. Allerlei geschiedschrijvers hebben elkaar overgeschreven en gekopieerd, waarmee Boone tot op de dag van vandaag groot onrecht is aangedaan.”

In het licht van de wereldkerk is dit alles niet meer dan een marginaal verschijnsel. „Het is alleen Christus, Die Zich een gemeente „van den beginne der wereld tot aan het einde vergadert, beschermt en onderhoudt.” In dat licht is heel de aardse kerk een noodkerk, want in het nieuwe Jeruzalem zal geen tempel meer zijn en zullen alle tranen, ook van scheiding, schorsing en scheuring, zijn afgewist. En ds. Boone zei: „Gods Kerk valt niet met Lauwtje Boone.””

De pastorie met mevrouw Boone en een dochter. Ernaast de schilderwerkplaats van L.G. van Zaltbommel. De zonneblinden zouden pas in 1910 aangebracht worden. De doodlopende Voorstraat is nog onverhard.

Han Vermeulen: Het voelt als het oplossen van een raadsel Levensverhaal ds. Laurus Boone gepresenteerd in Sint Philipsland

Herder in de noodkerk. Dat is de titel van het boek dat Han Vermeulen heeft geschreven over dominee Laurus Boone. Het levensverhaal van de stichter van de Oud Gereformeerde Gemeenten, die van 1904 tot zijn overlijden in 1935 in Sint Philipsland woonde, ziet de auteur als zijn 'magnum opus', zijn hoofdwerk.

Vermeulen, geboortig van Sint Philipsland en zelf lid van de Oud Gereformeerde Gemeente van Geldermalsen, werkte anderhalf jaar aan zijn veertigste boek. Zijn eerste, dat in 1984 het levenslicht zag, ging eveneens over een Sint Philipslandse predikant: Boones voorganger Pieter van Dijke. Ruim twee jaar geleden presenteerde hij zijn werk 'Wonderen aan de Scheldestromen', de geschiedenis van de Oud Gereformeerde Gemeente in Stavenisse. „Ik dacht aanvankelijk dat een goed doorlopende en volwaardige bio-

grafie over ds. Boone niet mogelijk was, omdat in zijn gemeenten niet of nauwelijks werd genoteerd”, zegt Vermeulen. „Daarom startte ik in het landelijk Kerkblad van de Oud Gereformeerde Gemeenten in Nederland een artikelenserie over hem, als een soort noodoplossing, omdat hij als bekend predikant en kerkstichter toch wel aandacht verdient.” Hij ontdekte dat er digitaal in krantenbanken en familiestambomen toch het nodige was te vinden. „Daardoor kon ik heel de familie Boone en haar leefwereld schetsen;

de kindersterfte, de smidswereld, de reismogelijkheden, het schoolleven en ga zo maar door.” Ook in zijn eigen archief vond Vermeulen meer informatie dan hij voor mogelijk had gehouden. En ook het archief van de Oud Gereformeerde Gemeente van Sint Philipsland had zaken in petto, zoals rekeningen en onkostenbonnen. „Het opdiepen van zoveel details uit digitale archieven kost enorm veel tijd, maar ik heb er geen seconde spijt van. Het werkte verslavend, want ik wilde alles van Boone ontdekken. Ik ben ervan overtuigd, dat over hem niet veel meer zal worden gevonden. Alles zit er wel in, dat blijkt ook uit de bijna 700 eindnoten. Alles is zo goed mogelijk gedocumenteerd.” Het heeft geresulteerd in een boekwerk van 384 pagina's, met 160 illustraties, dat als ondertitel meekreeg: Leven en werk van ds. L. Boone en de fei-

ten van '1907'.

Vertekend beeld

Intensief bronnenonderzoek leerde Vermeulen dat het verhaal over 'De Vereniging van 1907', in tegenstelling tot wat hij dacht, niet eerder is verteld. Met die vereniging wordt bedoeld het samengaan – op initiatief van ds. G.H. Kersten – van dertien Kruisgemeenten en 23 ledeboeriaanse gemeenten in de Gereformeerde Gemeenten in Nederland. Ds. Boone ging daar niet in mee. Na het bestuderen van tal van bronnen – onder meer de notulen van de deputatenvergadering en het notulenboek van de ledeboeriaanse classis Zuid-Holland – komt Vermeulen tot de conclusie dat over diens beweegredenen een verwrongen, vertekend beeld is gevormd. Destijds daalden smaad, toorn en tucht op Boone neer,

hij werd geschorst als voorganger. Boone zou zijn afgehaakt omdat hij wilde vasthouden aan de psalmbetrijving van Datheen en het ambts-gewaad (kniebroek en steek). Maar in feite stelde Boone zich principieel op. Zijn overtuiging was dat de (ledeboeriaanse) gemeenten, met weinig organisatie, een noodkerk waren, een voorbijgaande kerk naast de Hervormde Kerk als Gods planting. In dat denkbeeld past geen strak georganiseerd blijvend kerkelijk instituut zoals bijvoorbeeld ook Abraham Kuyper dat oprichtte. Overigens publiceerde ds. Boone niets over de stap die hij zette. En kerkbladen, kranten en periodieken besteedden geen woord aan zijn motieven, schrijft Vermeulen die deze motieven in een breed perspectief plaatst.

Openhartig

„Het voelt als het oplossen van een raadsel dat mij precies een halve eeuw boeit, sinds 1966, nadat mijn opa Vermeulen mij als schooljongen Stop-pelenburgs toentertijd baanbrekende Kerkhistorische Kroniek cadeau deed met verhalen over de dominees Van Dijke en Boone erin. Ik heb altijd het onbestemde gevoel gehad dat het verhaal over '1907' niet af was, niet klopte. Ook bij latere schrijvers niet, die over veel meer informatie beschikten. En dat was ook zo”, zegt Vermeulen. „De Vereniging is alleen maar bejubeld, alleen het resultaat telde, en daarom ken ik geen predikant over wie zo'n vertekend beeld is ontstaan als over ds. Boone.”

Hij noemt het vreemd dat een auteur van een Boone-biografie na een eeuw nog moet bewijzen wat zich bij de Vereniging heeft afgespeeld. „Ik heb de zaken daarom openhartig verteld en de vele eindnoten wijzen erop dat de nadruk nu eens ligt op bronnenmateriaal en niet op geselecteerde

stukjes die naadloos in één kerkpuzel passen.” Waar ds. Boone zijn gedachten hieromtrent nooit verwoord heeft, nooit van zich afbeet en zo vriendelijk en bescheiden mogelijk bleef, heeft Vermeulen zijn werk in die stijl willen schrijven. Kerkrecht-specialist dr. D. de Vos voegde een uitvoerige kerkrechtelijke beoordeling toe, waaruit blijkt dat Boones schorsing onterecht was.

Smidsknecht

Laurus Boone is in 1860 in Wolphaartsdijk geboren als zoon van een smid. Hij werkte als smidsknecht en landarbeider, trouwde op negentienjarige leeftijd en stichtte een gezin. Elf kinderen zouden er geboren worden, waarvan er twee vóór de kleuterleeftijd overleden.

Aanvankelijk interesseerde de kerk hem maar weinig. Maar toen hij 21 was opende God hem de ogen, wat er uiteindelijk toe leidde dat hij vanaf 1887 als vrije oeffenaar Gods Woord ging spreken. Eerst in Borssele, daarna als lerend ouderling in Krabbendijke. En in 1899 werd hij als predikant bevestigd in Ter Neuzen, destijds de derde haven van Nederland. Vijf jaar later kwam de predikant naar Sint Philipsland. Na de scheuring van 1907 preekte hij in gemeenten verspreid door het land, in 98 plaatsen wel. Haalde daarbij zo'n driehonderd preken per jaar. In 1934 ging Boone met emeritaat, het volgende jaar is hij in Sint Philipsland overleden.

'Herder in de noodkerk' wordt zaterdag 4 februari officieel gepresenteerd in het verenigingsgebouw van de Oud Gereformeerde Gemeente, Voorstraat 36 in Sint Philipsland, op een bijeenkomst voor genodigden. Tussen half een en half vier is het boek daar verkrijgbaar. Han Vermeulen is aanwezig om het desgewenst toe te lichten of te signeren.

Dominee L. Boone op latere leeftijd.

Publicatie Kerkblad Hersteld Hervormde Kerk 2 Maart 2017

Herder in de noodkerk

Onlangs verscheen een boeiende biografie over ds. L. Boone. De auteur, dhr. J.M. Vermeulen, die al heel wat kerkhistorische publicaties op zijn naam heeft staan, heeft haar de sprekende titel meegegeven 'Herder in de noodkerk'. Daarmee in het bijzonder verwijzend naar Boone's kerkelijke positie. Zoals de meeste lezers zullen weten, staat hij vooral bekend als de oud-gereformeerde voorganger die in 1907 om principiële redenen weigerde mee te gaan in de vereniging van Kruisgemeenten en Ledeboeriaanse gemeenten tot de Gereformeerde Gemeenten. Kortweg ook wel de 'Vereniging' genoemd. Hij zou dat gedaan hebben omdat hij wilde vasthouden aan de kuitbroek en de steek als ambtsgewaad, alsook aan de berijming van Datheen. Vermeulen laat in genoemde biografie zien dat de hoofdrede bij Boone veel dieper lag. Zijn diepste weigering om mee te gaan in de 'Vereniging' had vooral te maken met zijn visie op de kerk. Naar Boone's diepe overtuiging was er maar één kerk in ons land, namelijk de kerk zoals die door God in de dagen van de Reformatie gereformeerd is en samengebonden was en is in en rond de gereformeerde belijdenis. Vermeulen vat zijn visie als volgt samen: 'De Heere had in Nederland maar één kerk gesticht en Hij zou vanwege menselijke goddeloosheid nooit een tweede stichten. Daarom wilde Boone niet meedoen aan het opbouwen van een strak georganiseerd kerkelijk instituut buiten de vaderlandse kerk. Hij wilde geen kerk naast de kerk, want de kerk moest in de kerk hersteld worden'.

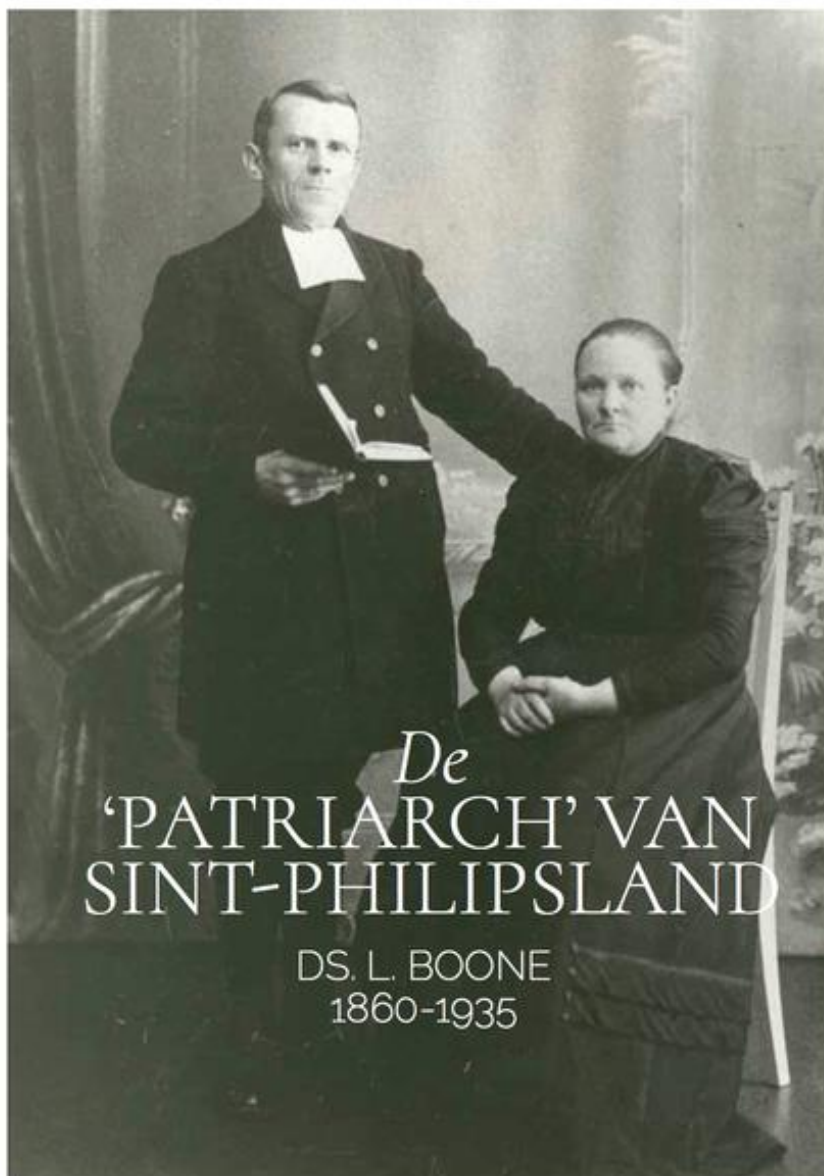
Het feit dat Boone zelf en de gemeenten die hij diende, zich buiten de vaderlandse kerk bevonden, had alles te maken met het diepe verval in de Nederlandse Hervormde Kerk: de breed om zich heen grijpende dwaalleer in de kerk der vaderen, het ontbreken van de kerkelijke tucht, het voorschrijven van zaken die niet naar de Schrift waren, enzovoorts. Maar er werd niet in eigengerechtigheid op de vaderlandse kerk neergezien. Integendeel, met Ledeboer en anderen vond hij dat er ook bij hen die buiten de vaderlandse kerk waren komen te staan, grote schuld lag. En juist vanwege die schuld weigerde hij mee te gaan in het optuigen van een nieuw kerkverband, zoals in de 'Vereniging' gebeurde. Vermeulen schrijft: 'Kerken die buiten de vaderlandse kerk waren terechtgekomen, waren uit de nood geboren; waren noodkerken – dus kerken die voorbijgaan – en moesten noodkerken blijven, totdat de vaderlandse kerk de goede belijdenis en prediking weer had aangenomen'.

In de kerkelijke pers wordt vooral veel aandacht besteed aan de vraag of er kerkrechtelijk juist met Boone is gehandeld en of er vanuit hen die met de 'Vereniging' zijn meegegaan geen eerherstel van hem moet plaatsvinden. Helaas is er tot op heden nog weinig reactie op de veel fundamentele vraag die Vermeulen in de 'Epiloog' van zijn boek stelt: 'Het begrip noodkerk betekent automatisch, dat noodkerkmensen de aloude Gereformeerde of Hervormde Kerk als planting Gods zien. Maar welke is dat na 2004?' (blz. 328). Dat is een zeer fundamentele vraag die ook het bestaan van de Hersteld Hervormde Kerk raakt. In ieder geval een vraag die in het licht van de opvattingen van Ledeboer en Boone niet uit de weg gegaan mag worden. Waar onderling van hart tot hart over gesproken zou moeten kunnen worden. Of is de verdeeldheid en gescheurdheid van allen die kerk begeren te zijn op grond van de Schrift en de gereformeerde confessie geen zonde en dus geen schuld meer? Ik zou het ook zo kunnen formuleren: Hoe staat het met het 'Ledeboeriaanse heimwee'? Is er nog droefheid over de zeer gebroken gestalte van de kerk in ons land? Is er nog heimwee? Leeft de bede nog:

*'Herstel Uw wijnstok als weleer
De stam ter liefde' Uws Zoons geplant
Die Gij gesterkt hebt door Uw hand'
(Psalm 80:9 ber.)*

ds. L.W.Ch. Ruijgrok
predikant van
de Hersteld Hervormde
gemeente te Poortvliet
en preses van de
generale synode.

SPREKEND
VERLEDEN

De
'PATRIARCH' VAN
SINT-PHILIPSLAND

DS. L. BOONE
1860-1935

tekst J.M. VERMEULEN

De bekende dominee Laurus Boone heeft niet minder dan ruim 47 jaar Gods Woord verkondigd, van 1887 tot 1934. Over zijn leven is maar weinig geschreven. Velen weten alleen dat hij niet meeging in de Vereniging van 1907. En dat vanwege het vasthouden aan de Ledeboeriaanse noodkerk.

Het levensverhaal van Laurus Boone begint in Wolphaartsdijk. Daar wordt hij op 1 november 1860 geboren als vierde kind van de smid Marinus Boone en zijn vrouw Geertruid Maas. Laurus is bepaald geen student, maar schoolgaan is vrijblijvend: als je geen zin hebt, ga je niet.

Hij verhuist in het voorjaar van 1870 naar 's-Gravenpolder, leert daar lezen en schrijven en werkt er als huurkoetsier. Hij keert met zijn ouders in 1875 naar Wolphaartsdijk terug. Vader Boone regelt begin 1877 een baantje voor hem als aankomend smid bij Marien van Boven in Kapelle. Naar de kerk gaat hij niet meer. Hij is oud genoeg om te doen wat hij wil en jong genoeg om daar zin in te hebben.

Dan verschijnt het arbeidersweesje, Pieterella Rozendaal, als een zonnetje in zijn luchtige leven. Laurus en Pietje trouwen op 21 maart 1879 en verhuizen naar het nabijgelegen Schore, waar Pietje oorspronkelijk vandaan komt.

Bekering

Laurus moet begin 1880 in militaire dienst, in Vlissingen, maar krijgt daar een ongeluk en kan het zware smidswerk niet meer aan. Hij scharrelt in Schore wat als los-arbeider en wordt ingezet voor het slechtste werk: wieden, laden, lossen, graven en spitten.

Zijn leven speelt zich af in de landbouwcrisis, maar Laurus tobt over andere dingen, eeuwige dingen: hij kan niet meer zalig worden. De Heere werkt door, de overtuigingen gaan diep en hij roept uit: 'Ik ben eeuwig verloren'.

Hij probeert zich te verbeteren en Gods wet te voldoen, maar de Heere laat hem zien, dat al zijn doen en laten blinkende zonden zijn. Zijn benauwdheid is niet te beschrijven.

De Heere betreft hem in het gericht en Laurus vertelt: 'Ik lag daar een ogenblik afgesneden van alles, en kon niets verwachten dan voor eeuwig verstoten te worden. Maar zodra ik een welgevallen kreeg in de straf, en dacht voor eeuwig verstoten te worden, daar, ja daar openbaarde Zich de Heere Jezus als de medelijdende Hogepriester en Hij zei: 'Verlos hem dat hij in 't verderf niet nederdale, Ik heb verzoening gevonden. Hij staat in Mijn

Hij probeert zich te verbeteren en Gods wet te voldoen, maar de Heere laat hem zien, dat al zijn doen en laten blinkende zonden zijn

beide handpalmen gegraveerd en niemand zal hem eruit rukken, want Ik heb hem liefgehad met een eeuwige liefde, van voor de grondlegging der wereld''

Borssele

Laurus loopt algauw met een dominees-roeping: 'Gaat heen in de gehele wereld, predikt het Evangelie allen creaturen' (Markus 16:15). Hij spreekt voor het eerst bij de begrafenis van Cornelia Karelse, een slagersvrouw, begin januari 1887. Dat gaat zo goed dat hij ook op andere begrafenis een stichtelijk woord spreekt.

De kerkenraad van het vacante Schore vraagt hem wat middagdiensten te leiden en ook dat gaat naar wens. De kerkelijke wegen

gaan uiteen als hij er lid moet worden. Laurus gaat een jaartje voor in een schuur in Kattendijke en komt via de kerkenraad van Yerseke in Ledeboeriaans vaarwater. Hij wordt voor een jaar toegelaten als voorganger en vertrekt begin 1889 naar Borssele.

De gemeente groeit en bloeit en bouwt een nieuw kerkje. Boone neemt na zijn proefjaar een beroep aan van het veel grotere Krabbendijke. Hij is Borssele bepaald niet moe: 'Waarlijk, die gemeente verliet ik met tranen, want de liefdeband was sterk geworden'.

Geen vetpot

Ledeboeriaans Krabbendijke kerk in een schuurkerk in het Slobberstraatje en Boone woont er in de Dorpsstraat niet ver vandaan. De gemeente telt zo'n vijfhonderd zielen. Hij publiceert in 1891 twee preken en in 1896 zelfs drie. De landbouwcrisis is nog niet voorbij, het is er geen vetpot, en als de bus minder dan negen gulden per week bevat, legt de gemeente het verschil bij.

In 1895 begint Boones weg naar het predikantschap, die pas in 1899 eindigt. Ds. Janse bevestigt hem op Tweede Kerstdag van dat jaar in zijn nieuwe gemeente Terneuzen als tweede predikant van het kerkverband. Ook hier beleeft ds. Boone een goede tijd. Weldra beginnen de eerste samensprekingen met de Kruisgemeenten, de opvolgers van ds. Elias Fransen.

In Sint-Philipsland, waar ds. Beversluis hem op 25 februari 1904

Ds. Boone besluit de principes van ds. Ledeboer, de noodkerk, onverkort in ere te herstellen

bevestigt, is hij in zijn volle kracht. De kerkmuren worden in die tijd tot drempels verlaagd. Zo begint 1907, het jaar van de Vereniging en van de scheiding. Vereniging wordt het kernthema van het jaar. In juni besluiten Ledeboerianen en Kruisgezinden te gaan verenigen en in juli bespreken beider deputaten de bepalingen, die de basis ervoor vormen.

Ds. Boone is het met het concept eens, maar komt wat later tot andere gedachten en besluit de principes van ds. Ledeboer, de noodkerk, onverkort in ere te herstellen. Op de Algemene Vergadering waar de vereniging een feit wordt, ontbreken Sint-Philipsland en vijf andere Ledeboeriaanse gemeenten.

Gemêleerd gezelschap

Ds. Boone begint zijn verstrooide schapen bijeen te zamelen en constitueert op 3 december zijn Ledeboeriaanse gemeenten. Ook voorganger C. de Jonge sluit zich aan, evenals later Vijverberg, Otte, Beekman, Kolijn,

Ariesen en Blaak. Een bont gekleurd en gemêleerd gezelschap, dat na kortere of langere tijd uit het kerkelijke beeld verdwijnt. Ook die pluriformiteit hoort bij de noodkerk.

Roofbouw

Boones reizen zijn lang en zijn werk is veelomvattend. Hij preekt elke zondag driemaal en gaat op zijn soms barre preektochten bijna elke avond voor. Hij hoeft er lang niet alles bij te rekenen om de tachtig uur per week royaal te halen. Gekleed in korte broek en de steek op het hoofd, ziet een buitenstaander

hem makkelijk aan voor een pastoor of broeder van een bijzondere orde.

De 'patriarch van Sint-Philipsland' pleegt roofbouw op zijn lichaam, jaar na jaar. In de zomer van 1934 wordt hij uit Middelburg ziek thuisgebracht, hij kan niet meer. In september bevestigt hij, ver boven zijn krachten, ds. W.H. Blaak als zijn opvolger en pas dan is zijn werk gedaan.

Donderdag 25 april 1935 mag hij zijn herdersstaf neerleggen en ingaan in de rust, waarnaar hij soms zo verlangde. Ds. Blaak spreekt in de rouwdienst over de geheimen van een zalig sterfbed: 'Ik heb den goeden strijd gestreden, ik heb den loop geëindigd, ik heb het geloof behouden...'

De schare zingt aan het open graf, waarover het licht van Christus' opstanding valt, over het geluk van Gods volk, dat in het licht des Heeren wandelt: 'Welzalig is dat volk, dat hen in U verblijdt, dat zal voorspoedig zijn, nu en tot allen tijd'.

→ Lees verder op pagina 119

J.M. VERMEULEN: „Het voelde vaak als een ontdekkingstocht”

Dhr. J.M. Vermeulen (65) uit Meteren tekende de biografie van ds. Boone op in zijn nieuwe boek *Herder in de noodkerk*. „Ik kom uit ds. Boones gemeente in Sint-Philipsland. Daardoor gaf het schrijven van dit boek me een bijzonder gevoel.”

Hoe bent u tot dit boek gekomen?

„Ik dacht aanvankelijk dat een volwaardige biografie over ds. Boone niet mogelijk was, omdat in zijn gemeenten niet of nauwelijks werd genotuleerd. Daarom begon ik in het landelijk *Kerkblad* van de Oud Gereformeerde Gemeenten een artikelenserie over hem, als een soort noodoplossing. Al snel ontdekte ik in digitale krantenbanken en digitale stambomen zo veel informatie, dat ik wilde proberen er een boek van te maken.”

Wat is er in kranten te vinden?

„Kerkenraden schreven maar weinig op, maar zetten wel heel veel in de krant, bijvoorbeeld alle preekbeurten, beroepen, en verkiezingen. Daarnaast heb ik een site van de Koninklijke Bibliotheek gebruikt en veel gegevens ontleend aan zeeuwengezocht.nl.”

Was dat genoeg voor een boek?

„Nee, zeker niet. Maar ik kreeg een exemplaar van de stamboom van de Boones. Zo kon ik de afkomst, familie en gezin van ds. Boone in kaart brengen. Ook hun leefwereld werd zo zichtbaar: de kindersterfte, de smidswereld, de reismogelijkheden, het schoolleven en ga zo maar door. Dat maakt het heel persoonlijk. Je ziet hoe zijn leven zich ontwikkelt.

Het opdiepen van al die details uit digitale archieven kost veel tijd, maar ik heb er geen spijt van. Het werkt ook bijna verslavend, want ik wilde alles van ds. Boone ontdekken.

Daarnaast schrijf ik al bijna veertig jaren

over de kerkgeschiedenis en in die tijd bleek ik heel wat over ds. Boone bewaard te hebben. Meer dan ik zelf nog wist. Vooral notulen van algemene vergaderingen en brieven. Het kwam nu allemaal van pas.”

Waarom besteedt u in uw boek zo veel aandacht aan de Vereniging van 1907?

„Eerst was ik van plan om vooral te verwijzen naar de bestaande literatuur over de Vereniging. Ik wilde niet herhalen wat al geschreven was. Totdat een collega auteur mij de vrij onlangs herontdekte notulen van de deputatenvergadering van 25 juli 1907 aanbood.

Een andere, minstens zo bijzondere bron is het notulenboek van de Ledeboeriaanse classis Zuid-Holland – de classis van ds. N.H. Beversluis en de punctuele scriba A.A. van Lieburg. Ook daarin vond ik allerlei gegevens die nooit eerder gepubliceerd zijn. Ik besloot toen de Vereniging van 1907 zo compleet mogelijk te beschrijven. En dus zijn Boones motieven om apart te blijven nu voor het eerst uitgebreid beschreven. Zo veel nieuws mocht ik niet laten liggen. Het voelde vaak als een ontdekkingstocht.

Voor mij was het schrijven van *Herder in de noodkerk* een waardevolle periode in mijn leven. Ook omdat ik uit ds. Boones gemeente Sint-Philipsland afkomstig ben. Daardoor gaf het schrijven van dit boek me een bijzonder gevoel. Ik vond dat ik dit werk moest doen, omdat het anders wellicht nooit meer zou gebeuren.”

INFO

J.M. Vermeulen,
**Herder in de
noodkerk**. ISBN
9789078164159.
384 pagina's,
€ 29,50

HETE HANGIJZERS

De vierschaar van de geschiedschrijving

Fred van Lieburg

Wie geschiedenis schrijft, moet recht doen aan gestorvenen. Dat is een veelgeciteerd gezegde van mijn leermeester, wijlen prof. dr. A.Th. van Deursen. De uitspraak wordt weleens verkeerd begrepen, alsof het gaat om morele oordelen over personen uit het verleden. Van Deursen bedoelde dat een historicus zoveel mogelijk bronnen moet bestuderen en alleen met veel inlevingsvermogen in mensen van vroeger een evenwichtig verhaal kan vertellen.¹

De biografie van J.M. Vermeulen over ds. L. Boone is een voorbeeld van zo'n poging tot recht doen aan een reeds lang gestorvene. De auteur heeft al veertig boeken op zijn naam staan, hoofdzakelijk levensbeschrijvingen van oud-gereformeerde predikanten. Naar mijn indruk heeft Vermeulen zichzelf in dit laatste boek overtroffen. Alles wat er in archieven, bibliotheken en op internet te vinden was om tot de leefwereld van ds. Boone door te dringen, gebruikt hij om zijn verhaal te vertellen. De lof van "Lauwtje" wordt nog best uitbundig bezongen, maar er staat genoeg informatie in het boek om een overtuigend beeld te krijgen van wie de legendarische dominee was, wat hem dreef en wat hij bereikte.

Intrigerend is het hoofdstuk over het ontstaan van het kerkverband der Gereformeerde Gemeenten in 1907.

Het was een valse start, een vereniging en scheiding tegelijk, want niet overal gingen Ledeboerianen en Kruisgezinden samen verder. Het bliken verwarrende maanden te zijn geweest, waarin mooie momenten werden afgewisseld door moeilijkheden en misverstanden. De eerste synode was niet echt een synode, de schorsing van ds. Boone niet echt een schorsing.

Waar hebben we dit de laatste tijd meer gehoord? Het onderzoek van Vermeulen volgt op diverse studies van dr. M. Golverdingen over de Gereformeerde Gemeenten in de eerste vijftig jaar van

de stichtelijke domineesbiografieën de vinger legt bij een pijnlijke episode in de geschiedenis van de gereformeerde gezindte?

Bij al het goede werk van onbelemmerd bronnenonderzoek en openhartige geschiedschrijving zie ik als nadeel dat er in genoemde publicaties veel nadruk wordt gelegd op de factor van het kerkrecht. Zeker, Golverdingen beklemtoont in zijn proefschrift dat goede kerkgeschiedenis zowel theologische als sociologische factoren in kaart brengt. Toch maakt hij veel werk van de toetsing van het verleden aan de maatstaf van

De vierschaar van de geschiedschrijving voltrekt zich niet via rechtbanken of synodes, maar in het geweten van het nageslacht.

hun bestaan. Deze kenmerken zich door grondig brongebruik, ampele afwegingen en voorzichtige conclusies. Duidelijk is dat het beeld van cruciale synoden in 1931, 1945, 1950 en 1953 ingrijpend kan worden herzien. Nu ook '1907' op de korrel wordt genomen, rijst de vraag of de beoefening van de 'kleine kerkgeschiedenis' nog zo onschuldig is als het lange tijd geweest lijkt te zijn. Wat moeten we nu zelfs de grootmeester van

de gereformeerde kerkorde. Dat leidt tot vrijmoedige zelfbeproeving: als de regels beter waren gevolgd, als er goede vergadertechnieken waren gehanteerd, dan was het anders gelopen...

Nu moet worden gezegd dat die kerkrechtelijke focus in de genen zit van het kerkverband. Er wordt gewoonlijk benadrukt dat de Gereformeerde Gemeenten ontstaan zijn uit de behoefte aan overwinning van het wanordelijke "indepem-

PERSONALIA

Fred van Lieburg (1967) studeerde maatschappijgeschiedenis aan de Erasmus Universiteit te Rotterdam. Vervolgens promoveerde hij aan de Vrije Universiteit te Amsterdam op een studie naar gereformeerde predikanten in de Republiek. Thans is hij als hoogleraar Religiegeschiedenis aan dezelfde universiteit verbonden.

dentisme" rond gezaghebbende vromen. Ds. G.H. Kersten publiceerde al vóór de vereniging zijn boekje *De tucht in de kerke Christi*. En toen ds. Boone in 1907 afhaakte, daagde Kersten hem tot in de media van die tijd uit voor de "vierschaar van het kerkrecht". Je moet maar durven als vijftientigjarige predikant zonder academische opleiding, maar hij durfde het. Inmiddels weten we dat hij zelf voor die vierschaar geen stand had gehouden. Kersten heeft door noeste zelfstudie uiteraard veel bijgeleerd. Toch garandeerde zijn onderwijs in kerkrecht niet dat latere kerkelijke vergaderingen zuiver zouden verlopen.

Er is echter – en dat is mijn punt – meer dan kerkrecht. Achter de toepassing van bestuurlijke regels zit een wereld van persoonlijke gevoelens, intermenselijke verhoudingen en groepsbepaalde gebruiken. Interessant aan

"1907" is de manier waarop in de betrokken sociale kringen problemen werden opgelost, conflicten werden beslecht of beslissingen werden genomen. In gezelschappen bestond wellicht zoets als een bevindelijk gewoonrecht met een eigen taal, ritueel en symboliek. In dorpen functioneerden vormen van traditioneel lekenoverleg. De grenzen tussen het in die tijd sterk bloeiende particuliere verenigingsleven en het principieel kerkelijke leven werden niet altijd even scherp getrokken.

Voor veel mensen binnen de losjes functionerende gemeenten van Ledeboerianen en Kruisgezinden was het kerkrechtelijk offensief van ds. Kersten te hoog gegrepen. Daarop is het ook met ds. Boone stukgelopen. Typisch voorbeeld is dat Kersten op de agenda voor de verenigde vergadering zonder enige toelichting "Ondertekenen Formulier Post acta Sessie 164 VI" schreef. Voor ingewijden in de kerkgeschiedenis mocht duidelijk zijn dat hij een passage uit de Nahandelingen van de Dordtse synode bedoelde. Maar Boone snapte deze tekst niet en gooide het papier in het vuur. Voor hem was dit abacabadra: geen symbool van hogere gereformeerdeheid, maar van geleerdsoenerij.

Gelukkig is de "vierschaar van het kerkrecht" niet het enige kader van georganiseerde geloofsgemeenschappen. We moeten de (kleine) kerkgeschiedenis daar niet aan afmeten. Dat bevrijdt

ook van krampachtige voornemens om rekeningen van het verleden via nieuwe kerkelijke uitspraken, excuses of rehabilitaties te vereffenen. De vierschaar van de geschiedschrijving voltrekt zich niet via rechtbanken of synodes, maar in het geweten van het nageslacht. Een volwassen omgang met het verleden

In gezelschappen bestond wellicht zoets als een bevindelijk gewoonrecht.

bestaat gewoon uit bronnenonderzoek, publicaties, discussies, evenwichtige beeldvorming en verslaglegging, zoveel mogelijk volgens de regels van het vak en op basis van vrije toegang tot archiefmateriaal. De boeken van Golverdingen en Vermeulen wijzen die richting. Hopelijk zetten nieuwe generaties de kleine kerkgeschiedenis in die geest voort. Dat helpt de gereformeerde gezindte verder in het recht doen aan gestorvenen en in het reine te komen met het rafelige verleden. <

Noten

¹ Prof. dr. Van Lieburg hield deze lezing tijdens de presentatie van het boek *Herder in de noodkerk* van J.M. Vermeulen op 4 februari 2017 te Sint Philipsland.

J.M. Vermeulen Beeld RD